

Prevence účasti dětí na dopravních nehodách v zrcadle rozsahu a forem dopravní výchovy dětí a mládeže ve vybraných zemích EU

Část 3: Analýza kategorií mediálních pramenů pro dopravní výchovu

Mojmír Stojan

Cíl výzkumné studie

Cílem celé této dílčí výzkumné studie k projektu „Škola a zdraví pro 21. století“ je zmapovat ve čtyřech etapách výzkumného šetření systémy, cíle, obsahy, podmínky, formy, metody, prostředky a subjekty dopravní výchovy dětí a mládeže školního věku vesměs v zemích EU, včetně přípravy pedagogů pro vedení dopravní výchovy.

Výběr zemí

pro zpracování studie byl podřízen dvěma základním kritériím:

- zkoumaná země musí být na srovnatelné úrovni rozvoje dopravy jako ČR
- ze zkoumané země musí být k dispozici úplný soubor informací, potřebných pro vyhodnocení

Do výzkumného šetření byly podle těchto podmínek zařazeny údaje získané z Belgie, Dánska, Finska, Francie, Itálie, Německa (část Bavorsko), Nizozemí, Rakouska, Španělska, Švédska, Švýcarska a Velké Británie.

Pro hodnocení v první etapě

byly vybrány parametry organizačního a didaktického charakteru:

- statistická data o dopravní nehodovosti s účastí věkových skupin 3-6 let, 6-11 let, 11-15 let, 15-18 let, rok, počet zraněných, počet usmrcených
- existence DV na školách, povinná účast dětí na DV, datum implementace DV do učebního plánu
- kdo provádí DV ve školách
- nabídka výcviku DV učitelům,
- existence školních osnov pro DV, autor, datum implementace
- existence směrnic nebo instrukcí pro dopravní výchovu, autor, datum implementace
- způsob organizace DV: závaznost: - povinná,
- nepovinná,

typ přístupu:

- DV jako samostatný předmět,
- DV integrovaná do ostatních předmětů,

typ výcviku:

- teoretický,
- praktický: -- simulace skutečnosti,
-- dopravní hřiště,
-- reálný provoz,
- minimální rozsah hodin předepsaný osnovami,

- odhad procentního podílu škol, kde DV funguje dobře,
- odhad přiměřenosti přístupu k DV,
- četnost používání metod/typů přístupu k DV,
- četnost témat na něž se DV zaměřuje

Výsledky této části studie jsou publikovány v příspěvku:

Stojan, M. *Prevence účasti dětí na dopravních nehodách v zrcadle rozsahu a forem dopravní výchovy dětí a mládeže ve vybraných zemích EU, část 1.* In Škola a zdraví 21. Monografický sborník výzkumného záměru MSM0021622421. Brno: Masarykova univerzita 2006.

Do druhé etapy hodnocení

byly zařazeny parametry materiálního a evaluačního charakteru:

- četnost využívání druhů didaktických materiálů,
- hlavní autoři koncepcí didaktických materiálů,
- hlavní sponzoři didaktických materiálů,
- didaktické materiály, poskytované učitelům DV zdarma/za úhradu,
- hlavní problémy DV na školách,
- intervaly periodických hodnocení a obnovování osnov DV,
- stanovisko k periodickému hodnocení a obnovování osnov DV,
- těžiště problematiky periodického hodnocení a obnovování osnov DV,
- použitelnost osnov DV v jiných zemích,
 - důvod použití osnov v jiných zemích,
 - hlavní důvod zamítnutí použití osnov v jiných zemích.

Obdobně také výsledky druhé části studie jsou publikovány v příspěvku:

Stojan, M. *Prevence účasti dětí na dopravních nehodách v zrcadle rozsahu a forem dopravní výchovy dětí a mládeže ve vybraných zemích EU, část 2.* In Škola a zdraví 21. Monografický sborník výzkumného záměru MSM0021622421. Brno: Masarykova univerzita 2007.

Třetí etapa šetření

Současná etapa řeší kategorizaci a vyhodnocení materiálů o dopravní výchově a pro dopravní výchovu, od teoretických studií a statistických přehledů až po interaktivní výukové programy, které jsou dostupné výchovným subjektům ve formě elektronických médií, především na internetových sítích a linkách. Zadáání třetí etapy vymezuje výzkumné hypotézy:

- Významnou oporou dopravní výchovy dětí a mládeže jsou všestranně a různorodě koncipované mediální prameny pro její teoretický i praktický výcvik.
- S jejich holistickým přehledem se lze nejlépe setkat v informační síti internetu s pomocí zadání klíčových slov do některého z vhodných vyhledávačů.
- Snadnější a rychlejší orientaci v práci s těmito informacemi na internetu umožní racionální systém třídění pramenů a jejich kategorizace.

Internetové linky k dopravní výchově dětí a mládeže školního věku

Kromě syntetické studie z r.2006, věnované úplnému kurikulu problematiky dopravní výchovy dětí a mládeže ve 12 evropských zemích, obsahuje její třetí část kategorizaci a obsahově-didaktické vyhodnocení internetových pramenů, materiálů, návodů, programů a námětů instrumentária dopravní výchovy, z nichž je možno čerpat jak nové podněty a inspirace, v případě pedagogů – teoretiků, kteří rozvíjejí nestandardní a progresivní teorie dopravní výchovy, tak i v případě terénních pedagogů přímo použitelné nebo s úpravou aplikovatelné programy. Nejbohatšími zdroji jsou

Celkové množství odkazů na problematiku dopravní výchovy mládeže, či výchovy k její bezpečné mobilitě, vyžaduje jejich utřídění podle kritérií, jež se jeví jako účelná. Jde o informace,

kteře shromařdují, případně vydávají a pro obecné využití dále zprostředkují nejrůznější instituce, jednotlivými školami počínaje, přes zájmové organizace a provozovatele specifických portálů, až po vědecké ústavy a vládní úřady.

K největším, nám snadno dosažitelným, zdrojům informací pro dopravní výchovu patří zřejmě různé internetové portály a servery. Jako příklad můžeme jmenovat německé Deutscher Bildungsserver, Deutsche Verkehrswacht, Bundesministerium fuer Verkehr, Bau- und Wohnungswesen, a mnohé další, rakouské Kuratorium für Verkehrserziehung, Bundesministerium fuer Bildung, Kunst und Kultur, aj., francouzské Direction de la sécurité et de la circulation routieres, Chambre syndicale internationale de l'Automobile et du Motorcycle, britské RoSPA (The Royal Society for the Prevention of Accidents), Companies in the motor and transport industries in Britain, apod., abychom vyjmenovali jen ty nejtypičtější. K pramenům alternativních informací z oblasti zdravotnictví a nehodovosti patří zejména stránky příslušných ministerstev a národních organizací Červeného kříže s ženevskou centřálou WHO (World Health Organization). Nepominutelnými partnery tohoto mediálního prostoru jsou také mnozí přední výrobci vozidel, především BMW, Daimler (Mercedes-Benz), Renault, Volvo, Ford, Volkswagen, Škoda, a další, jejichž produkty se zasloužily o největší rozvoj evropské silniční mobility, a morální zodpovědnost je zavazuje přemýšlet v dimenzích negativních důsledků dopravy také environmentálně a podílet se touto cestou na úsilí o zvýšení bezpečnosti provozu. Konečně nezanedbatelnými editory dopravních, dopravně-osvětových, vzdělávacích a výchovných informací a materiálů jsou zájmové organizace, národní motoristické kluby, pojišťovny a specifická centra, mezi nimiž vydavatelskou kadencí dominují ADAC (Allgemeine Deutsche Automobilclub), TCS (Touring Club Schweiz), a celá plejáda dalších. Informace místního významu jsou pak shromařřovány a poskytovány městskými správními složkami, místní policií a školami.

Pro snadnější a rychlejší orientaci v práci s informacemi na internetu, týkajícími se dopravní výchovy dětí školního věku, je v následujícím uvedena jedna z možných kategorizací.

Směrodatnými kriterii pro třídění linků se jeví:

- a) forma informačního výstupu,
- b) cílové určení informace,
- c) dotčený druh dopravy,
- d) předpokládaný cíl dopravy,
- e) dotčená věková skupina, jíž se informace týká,
- f) pravděpodobné trendy rozvoje mobility.

Ad a) Prvořadým směrodatným kriteriem je forma informačního výstupu.

Z tohoto hlediska je spektrum prezentovaných materiálů velmi široké:

- Informace ve formě prostého textu
- Informace ve formě statických ilustrací (obrázky, fotografie) bez komentáře
- Informace v obrazové formě s vedlejším komentářem
- Informace v textové formě se zobrazením statistickými doklady (grafy, tabulkami,...)
- Obrazový materiál doprovázený akustickým komentářem
- Multimediální forma informace (VHS, CD, DVD - program řízený textem nebo pokyny v audiokomentáři)
- Multimediální forma informace s interaktivní funkcí
- Akce, terénní výcvik

• Linky s informacemi ve formě prostého textu

Tato informace je prezentována písemnou formou bez dalšího vybavení tabulkami, grafy a jiným ilustračním materiálem. Ve zkoumaných pramenech se vyskytoval v 34,8 % studovaných linků, tedy v absolutní většině.

Touto formou jsou obvykle uváděny různé prováděcí vyhlášky k legislativním opatřením ministerstev, podobněji rozvádějícím opatření přímo do regionálních či místních podmínek.

Příkladem tohoto druhu může být informace (www.bmukk.gv.at/schulen/unterricht/prinz/verkehrserziehung/xml) rakouského Spolkového ministerstva pro vyučování, umění a kulturu o úkolech na tomto poli, která se člení na:

- Aktuality
- Akce
- Materiály pro dopravní výchovu
- Linky dopravní výchovy na LSR/SSR (Zemská školní rada, Městská školní rada)
- Partneři, které je možno oslovit v záležitostech dopravní výchovy v oblasti školy

Podívejme se blíže na jejich obsah:

■ **Aktuality**

Z aktualit je vybrána např. VCÖ-cena mobility 2008, pomocí níž se hledají inovativní dopravní projekty.

Druhým ohniskem pozornosti aktualit jsou užitečná dopravně-bezpečnostní opatření, zaváděná plošně. V okamžiku realizace rešerše jde např. o upozornění uživatelům navigačních přístrojů ve vozidlech, že se v souladu s ostatními, touto cestou poskytovanými informacemi, zavádí varování řidičů o zvýšeném nebezpečí kolizí s chodcem v blízkosti škol. Informovaný řidič by měl svoji jízdu v bezprostřední blízkosti školy přizpůsobit takové specifické situaci. Autoři projektu předpokládají, že se uvedeným opatřením řádově zvýší bezpečí žáků, zvláště před zahájením a po skončení vyučování.

■ **Akce**

Ministerstvo vyhláší podporu veřejných dopravně-výchovných akcí, kterých je široká škála.

- **Akce „Zabezpeč se – máš co ztratit!“** podporující používání bezpečnostních pásů
- **Projektová akce dopravní výchovy** na základních školách zaměřená na financování akcí dopravní výchovy
- **Akce „Zviditelní se“**, akcentující význam používání oděvů, čepic, školních brašen, obuvi a doplňků s reflexními materiály
- **Akce „Zebra“** zaměřená na zvýšení ohleduplnosti řidičů na přechodech pro chodce
- **Akce „Cyklistická přilba“** poukazující na význam používání cyklistické přilby
- **Akce „Velcí pomáhají malým“** pro rozvíjení odpovědnosti v souvislosti se zvyšováním věku mládeže

■ **Materiály pro dopravní výchovu**

- **„Carmen, Pablo a Paffi“** je učební materiál Kuratoria pro dopravní bezpečnost a AUVA pro dopravní výchovu a výchovu k mobilitě v rámci povinného výcviku dopravního chování na základní škole.
- **„1x1 dopravní detektiv“** je nový výukový materiál pro učitele nejnižších ročníků škol, využitelný také pro přípravu učitelů na pedagogických akademiích. Publikace obsahuje četné náměty pro věcné vyučování od 1. do 4. ročníku.
- **„Jdeme do školy“** jsou čtyři příběhy o bezpečné cestě do školy, o začátku školního roku, a o nabývání zkušeností nejmenších žáků, jak správně zvolit svoji vlastní cestu. Kniha je určena pro předčítání prvňáčkům.
- **intelligent.AUTO.mobil.** Projekt mobility pro 16 – 18 leté, zaměřený na osobní účast mládeže v dopravním provozu. Obsahuje mimo jiné i náměty pro výuku k sociálnímu chování, výchovu odpovědného chování, např. ve vztahu k alkoholu, a témata z oblasti ekologie.
- Příručka pro moderátory večerů s rodiči na téma dopravní výchovy se dá použít až do 5. ročníku ZŠ. Text je podřízen hledisku, v jaké funkci se rodiče v dopravě vyskytují: zda jako řidiči, nebo dopravní vychovatelé. Materiál obsahuje mj. informace k problematice „cesta do školy“, „jízda na skateboardu a kolečkových bruslích“, „jízda na kole“ a „dítě jako spolujezdec“.
- **Projektový svazek „Dopravní výchova“**, vydaný Spolkovým ministerstvem pro vyučování, vědu a kulturu, je hodnotným podkladem pro výuku, orientovanou na různé tématické okruhy dopravní výchovy pro 5. –12./13. školní ročník.

- „**Společně – sociální výuka dopravní výchovy**“ je přínosným pramenem k rozvoji sociální kompetence v dopravní výchově na druhém stupni. Obsahuje náměty možností, jak koncipovat dopravní výchovu na 2. stupni ZŠ tak, aby přesahovala a integrovala jednotlivé předměty.
- „**Učit se mobilitě - bezpečně a s uvědoměním životního prostředí**“ je určeno k výuce bezpečné mobility na úrovni 2. stupně základní školy. Materiál překračuje hranice učiva 5. – 8. ročníku. K dispozici jsou pracovní listy pro 8 předmětů: němčinu, angličtinu, matematiku, zeměpis a hospodářství, fyziku, dějiny a sociální vědu, výtvarnou výchovu a náboženství.
- „**Průkaz školáka**“ je dokument, vydávaný všem žákům prvních tříd. Tento průkaz, správně vyplněný a opatřený fotografií, má sloužit k identifikaci dítěte v případě nouze, např. při dopravních nehodách.
- „**Škola stojí přede dveřmi**“ je složka materiálu s návody, jak mohou být spolu s dětmi prováděna elementární dopravně-výchovná cvičení, např. přecházení vozovky na různých vybraných místech, obcházení překážek aj.
- „**Mrtvý úhel**“ je významné téma dopravní výchovy, zpracované z iniciativy Bezpečné obce. Nabízí prezentaci, v níž se žáci učí rozpoznávat a pochopit nebezpečí tzv. mrtvého úhlu, tj. oblasti, kam řidič velkého vozidla při jeho řízení nevidí, a proto jsou v tomto prostoru ostatní účastníci dopravy enormně ohroženi. Týká se zejména malých chodců a cyklistů.
- „**Dobrovolná zkouška cyklistů**“ pro žáky starší 10 let je uvedena na stránce Rakouského červeného kříže a obsahuje všechny potřebné informace o dobrovolné zkoušce cyklistů, o správném výcviku, o základech dopravních předpisů, dopravních značkách, a s tím souvisejících dalších zajímavých linkách.

■ **Linky k dopravní výchově na LSR/SSR (Zemská školní rada, Městská školní rada)**

Tato stránka obsahuje webové adresy institucí ve Spolkových zemích Německa, které se zabývají dopravní výchovou na školách.

■ **Partneři, které je možno oslovit v oblasti dopravní výchovy na školách**

Materiál, informace a rady na toto téma jsou k dispozici u dopravně-výchovných referentů a na zemských školních radách, případně na městské školní radě pro Vídeň nebo přímo na Spolkovém ministerstvu pro vyučování, umění a kulturu, oddělení V/12.

Shrnutí:

Linky s informacemi ve formě textů bývají často použity jako úvodní stránka portálů, vymezujících v širokém spektru parametrů dopravní výchovy dílčí oblast nebo vybranou speciální problematiku. Bez podrobnější argumentace, bez ilustračních obrázků, grafů a tabulek, slouží ke stručné a věcné informaci před charakteristikou uváděnou obvykle na dalších stránkách webu.

Konkrétním příkladem může být úvodní stránka portálu, zaměřeného na problematiku dopravní výchovy školních dětí, využívajících autobusové dopravy.

Název:	Busstop
URL pramene:	http://www.busstop.de/
Popis:	Busstop je internetový portál „Německého vzdělávacího serveru“ (Deutsche Bildungsserver), který sjednocuje pedagogicko-didaktické aspekty výchovy k mobilitě s informacemi na téma „školní docházka s využitím autobusu“. Busstop se radami a informacemi obrací hlavně na zainteresované pedagogy a rodiče. Velmi významné je to, že pedagogové mohou tohoto programu využít k zaregistrování a obdržet touto cestou didaktické pokyny a učební pomůcky i prostředky k výuce.
Pole působnosti:	Základní škola
Mediální kategorie:	Internet
Jazyk:	Němčina
Klíčová slova:	mobilita; školní autobus; MHD; dopravní výchova; bezpečnost dopravy; třídní zájezdy; prostředky k výuce.

Ostatní údaje:

Kontakt: Busstop vydává Bundesverband Deutscher Omnibusunternehmer,
Info@bdo-online.de
Registrace: massar@dipf.de
Datum: 2006-09-07
Posledně změněno: 2006-09-07

Impressum - © DBS 2009 – dbs@dipf.de - Mediadaten – 02.03.2009

URL: <http://www.bildungserver.de/db/miesen.html?ld=35170>

• Informace ve formě statických ilustrací (obrázky, fotografie) bez komentáře

V udivujícím množství se na studovaných linkách podílejí informace ve formě seriálů fotografií z prostředí dopravy a dopravní výchovy zcela bez grafického či akustického komentáře (tvoří 13,4 % z celkového počtu materiálů). Vytvoření těchto seriálů bylo pravděpodobně zamýšleno jako co nejširší obrazová banka, mnohdy sahající až za hranice školně využitelné dopravní výchovy, ze které by se pro konkrétní pedagogický záměr potřebný sled teprve vytvořil. Pokud jsou autory těchto snímků, obrazů a podobných ilustrací profesionální umělci, fotoreportéři apod., je přístup k nim spojen s registrací a souhlasem autora s jejich dalším použitím.

Příkladem souborů fotografií, jejichž využití je podmíněno finanční úhradou, může být tzv. fotolia (www.fotolia.com/info/AboutUs)

Fotolia je údajně první trh celosvětového rozsahu, na němž jsou obchodovány dobrovolně poskytnuté fotografie a ilustrační dokumenty různého typu, umožňující širokému spektru zájemců podílet se na vytváření banky vložení vlastních fotografií a ilustrací pro cizí potřebu, nebo vložené snímky legálně nakupovat. Fotolia je tedy nejrozsáhlejší bankou fotografií a ilustrací, využitelných v hranicích respektování autorského práva pro jakékoliv medium, web nebo tisk.

Fotolia je každodenně obohacována o tisíce nových fotografií a ilustrací, za něž autoři dostávají honorář odvozený z objemu jejich prodeje, přičemž cenová hladina je stanovena tak, aby zájemce o nákup využitelných materiálů neodrazovala.

Výrazná část těchto linků má tvar fotoreportáží z dopravně-výchovných akcí jednotlivých škol, mimoškolních výchovných zařízení nebo správních institucí, které jsou obvykle přístupné zcela volně, bez podmínek a poplatků (např. linky schulzentrum-harpstedt.de, nebo www.mikadoffo.de/bilder/gallerien/vk/index.htm).

• Informace v obrazové formě s vedlejším komentářem

Text didaktického zaměření, doprovázený kreslenými obrázky, je formou, kdy je nezbytné informaci, podávanou písemnou formou, zpřístupnit zejména dětem, které ještě neumějí číst, nebo u starších dětí ve vyšších ročnících základní školy zvýšit ilustracemi přitažlivost a názornost, resp. zpřístupnění látky, předkládané k výuce.

Týká se to nejčastěji různých příruček, pracovních sešitů či jiných textových materiálů k dopravní výchově pro nejmenší, kdy jde o upoutání pozornosti a její udržení v průběhu výuky. V případě rešerše pramenů pro tuto studii se tato forma vyskytovala v 32,1 % nalezených a analyzovaných souborů.

Příkladem takového materiálu je program „Mauswiesel“ (Lasička) hessenského vzdělávacího serveru (www.mauswiesel.hessen.de), který nabízí za bohatého doprovodu veselými kreslenými ilustracemi na portálu Kinderforum řadu dopravně-výchovných námětů pro děti.

Jiným velmi výstižným příkladem je cyklistická instruktážní příručka pro žáky 5. – 7. ročníku základní školy, jejíž základ tvoří obrazové vybavení **fotografickými záběry** z reálu. Publikaci s názvem „Jezdi na kole mobilně“ vydal Hamburský vzdělávací server a je dosažitelná na webové lince www.lbs.hh.schule.de/verkehrserz/welcome/htm.

Forma, kdy obrázky či fotografie tvoří dominantní obsah materiálu a doprovodný text je příkladem možného komentáře, je výhodná pro názornou výuku dopravní výchovy tvořivým pedagogem, kterému poskytuje široký prostor pro vlastní interpretaci. V poslední době je materiál zpracovaný tímto způsobem stále oblíbenější.

Ze stejných důvodů mívají tuto podobu obrazové dokumentace s nástinovým komentářem velmi často také různé školní nebo školské dokumenty, např. školní kroniky, časopisy, apod., nezřídka vydávané nebo zaznamenávané samými žáky jako přímými účastníky významnějších událostí.

• **Informace v textové formě s doplněním statistickými doklady (grafy, tabulkami ...)**

Text vybavený tabulkami a grafy je vždy přehlednější a názornější než holý popis.

Touto formou jsou obvykle prezentovány materiály opírající se o statistické údaje, ať už jako informace ilustrující vývoj jednotlivých druhů dopravy a spektra vozidel, nebo ilustrování genealogie dopravní výchovy, vyjádření souvislostí mezi dopravou a jejími sekundárními dopady (na zdraví obyvatel, životní prostředí ...) atd. Z celkového počtu 110 analyzovaných linků v naší rešerši tuto formu jevílo 2,7 %.

Příkladem tohoto diskutovaného typu může být linka Německé rady pro bezpečnost dopravy, věnovaná vývoji nehodovosti v Německu: www.adac.de/verkehr/verkehrserziehung

Zde se uvádí:

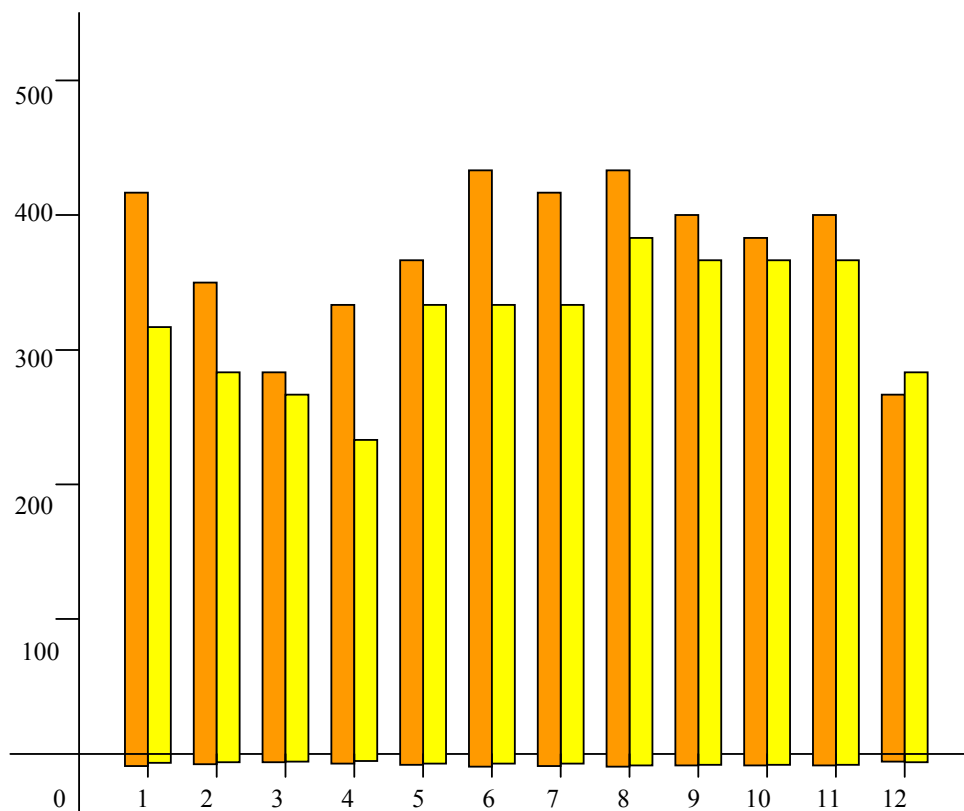
Aktuální statistika nehodovosti:

Dopravní nehody na německých silnicích

Stav k 19.červnu 2009: Počet obětí nehod stoupl.

V měsíci dubnu se podle údajů statistiků významně zvýšil počet obětí dopravních nehod, jak oproti předcházejícímu měsíci, tak i oproti stejnému měsíci minulého roku. Se 382 usmrcenými a se 34700 zraněnými vykazují obě čísla nárůst. Srovnání údajů shromážděných za měsíce duben každoročně od roku 2001 dokládá tragickou skutečnost, že každý den bylo zaregistrováno více než 500 smrtelných nehod.

Zvláštní pozornost si naproti tomu zaslouhuje pozitivní fakt, že navzdory trvalému výraznému růstu dopravy byl celoroční počet dopravních nehod se smrtelnými následky za rok 2008 nejnižší od roku 1950. Tato skutečnost jistě nenastala pouhou náhodou, ale zrcadlí, jak se vyplatily všechny v tomto období soustavně realizované snahy o zvýšení bezpečnosti silničního provozu. Přesvědčivé výsledky přinesly zejména masivní výchovné a přesvědčovací akce pro všechny účastníky dopravy, chodce i řidiče, zavádění vhodných bezpečnostně-preventivních opatření a nařízení (např. cyklistické přilby), uplatnění zádržných systémů v automobilech (používání bezpečnostních pásů a dětských sedaček), apod.

Příklad: Graf dětské nehodovosti za rok 2008

Dopravní výchova se zabývá nejen požadavky dnešního současného provozu a jeho vlivu na člověka a na životní prostředí, ale i rozvojem mobility v budoucnu. Proto také se stále častěji setkáváme s teorií, která nahrazuje klasicky chápanou dopravní výchovu výchovou k mobilitě, obsahující výrazně větší sociální rozměr, etický přínos výchovy k dopravní bezpečnosti a k sociálnímu chování (chovat se podle pravidel a partnersky v dopravě), k rozvoji osobnosti (pojímát mobilitu samostatně a kompetentně) a k výchově k ochraně životního prostředí (chovat se uvědoměle k utváření životního prostředí a spolupůsobit při jeho vytváření).

Také tyto koncepční posuny bývají vyjadřovány v názorných a iniciačních statistických formách, grafy a diagramy nevyjímaje.

• **Obrazový materiál doprovázený akustickým komentářem**

Obrazový materiál s akustickým komentářem, využívaný k didaktickým nebo informačním účelům, má nejčastěji podobu videoprogramu.

Videozáznamy dějových sekvencí reálných časoprostorových dimenzí, doprovázené akustickým komentářem, mediálně navazující na někdejší výukové a instruktážní filmy, jsou již pomalu opouštěnou formou didaktických programů. Je to totiž forma, která neumožňuje přímou a okamžitou zpětnou vazbu uživatele s předváděným materiálem, a tím nevyhovuje nejžádanějšímu současnému imperativu. Aby uživatel mohl zaujmout stanovisko k promítnuté prezentaci, nebo vyřešit nastolený problém, je nutno až po projekci otevřít diskusi, která často trpí nepřesným individuálním pochopením předkládaného materiálu a doplácí na odtržení okamžiku vnímání děje od jeho až následného analyzování či definování.

Specifiku dopravní výchovy (na rozdíl od některých vzdělávacích obsahů předmětů základního a středního školství) však využití programů, vytvořených z obrazových záznamů konkrétních dopravních situací a jejich komentované analýzy, docela dobře vyhovuje.

Příkladem praktického využití této formy může být videoprogram o snižování dopravní neohodovosti respektováním základních dopravních předpisů. Rizika plynoucí z překračování dovolené rychlosti nebo z různých projevů agresivity řidičů, natočená v reálném provozu včetně drastických záběrů, a použitá v následné projekci, mohou ukázkou důsledků takového chování, při zachování plné autentičnosti, většinu účastníků od takového chování odradit..

Podle ankety Gallupova ústavu byl v roce 2005 vysílaný brutální televizní spot na téma „Bezpečnostní pásy zachraňují životy“ hodnocen jako nejúčinnější: před jeho vysíláním bylo použití zádržného systému u spolucestujících dětí na zadních sedadlech prokázáno asi u 75 % případů, po vysílání vzrostlo na 90 %. Na dálnici a mimo obec se tento podíl přiblížil dokonce 100 %.

Videozáznam s akustickým komentářem, který lze prezentovat z internetových odkazů, se však ukázal být výhodnou formou také pro využití v dopravní výchově dětí nejnižšího stupně základní školy. Vhodným příkladem tohoto druhu může být kreslený videoprogram Mauswiesel „Bezpečná cesta do školy“ na adrese www.gib-acht-im-verkehr.de/kinder/sichererweg.php.

V šetřeném vzorku odkazů se forma obrazového materiálu s doprovodným komentářem vyskytovala v 8 %. Nejfrekventovanější výskyt byl zaznamenán u videoklipů, který byl natočen v rámci dopravní výchovy na Komenského gymnáziu v německém Düsseldorfu a je přístupný na www.youtube.com/watch?v=v-P_Skp5c_0.

• **Multimediální forma informace na nosiči VHS, CD, nebo DVD s programem řízeným textem či zvukovým komentářem. Interaktivní funkce programu**

V současnosti je na odkazech nejpoužívanější formou didaktického materiálu pro dopravní výchovu soubor výukových her, řízených textem nebo akustickým komentářem, tvořící interaktivní hru. K nejčastějším potom patří hry typu znalostního kvízu, kde na předloženou otázku hledá hráč správnou odpověď výběrem z několika nabídnutých variant, nebo tvoří správný algoritmus z chaotického pořadí odpovědí. Tento typ her je vhodný např. pro nácvik správného řešení provozu na křižovatkách, správného postupu při jednoduchých zdravotních zásazích, kontrolních úkonech řidiče před jízdou apod.

Jako příklad lze uvést kvízovou hru s názvem „S jízdním kolem přes síť“ (míněno asi internetu), v originále „Mit dem Fahrrad durchs Netz“ na adrese www.beiki.de/10.htm.

Na úvodní stránce programu se uvádí: kliknutí na modře vtištěná slova slouží k posunu na další krok, nebo k vysvětlení následující operace.

Obsah programu:

Ahoj!

To je úžasné, že chceš sjet s námi.

Čeká na tebe šest virtuálních poučných výletů na jízdním kole. Budou to hry, informace a pokyny, úkoly a testové otázky, otázky k zamyšlení a návrhy na přemýšlení o reálném dopravním prostředí. Proč? Protože na kole se nejezdí ve skutečnosti na internetu, ale venku – v uličním provozu.

Každá hra má několik bodů, z nichž je možné se vrátit, nebo přejít na jinou část hry. A na konci každé hry obsahující výzkumné nebo problémové úkoly na hráče čeká úkol nalézt nápady na projekt, který by mohla řešit jeho třída, nebo který by byl námětem pro tzv. akci.

Témata her obsahují:

„Naše cesta s jízdním kolem“

„Tak správně startujeme“

„Účastníkem v silničním provozu“

„S jízdním kolem pro životní prostředí“

„Mobilita je potřebná“

„Historie jízdního kola“

K programu je vydána stejnojmenná příručka s doplněním názvu o „Základy současné výchovy k mobilitě“ (ISBN 3-932074-68-8), vydaná v Ústavu pro bydlení a životní prostředí, Darmstadt,

dostupná na adrese: e-mail info@iwu.de. Obsah příručky zrcadlí klasické pojetí dopravní výchovy v rozsahu potřeb pedagogů, kteří dopravní výchovu sami vedou, nebo jsou lektory dalších subjektů dopravní výchovy, anebo se podílejí jako partneři na tvorbě didaktických materiálů pro dopravní výchovu, a to především za oblast didaktiky nebo pedagogické psychologie:

Kapitola 1: Současné a budoucí perspektivy dopravy

(Důvody pro změny; Děti, mládež a dopravní prostředky; Postoje a představy mladistvých k budoucnosti dopravy; Vliv sociálních kontextů na mobilitu; Psychologické základy dopravní výchovy; Přehled literárních pramenů k problematice)

Kapitola 2: Od dopravní výchovy k výchově k mobilitě

(Historie školské dopravní výchovy; Ekologická hlediska výchovy k mobilitě; Výchova k mobilitě na základní škole; Výchova k mobilitě na vyšších stupních škol; Přehled literárních pramenů k problematice)

Kapitola 3: Vytvoření systému vzdělávacího softwaru

(Obsah systému vzdělávacího softwaru; Didakticko-metodické základy vzdělávacího softwaru; Struktura vzdělávacího softwaru; Přehled literárních pramenů k problematice)

Kapitola 4: Konstrukce učebních lekcí

(Obsah a jeho ztvárnění; Charakteristika vzdělávacího softwaru; Úkoly a perspektivy; Úkoly tvůrců učebních programů; Režie softwaru; Faktory ovlivňující konstrukci programů; Cílové skupiny; Vzhled programů; Struktura programu a navigace uživatele; Náklady na vytvoření programu; Hodnocení a zpětná vazba; CD-ROM a on-line verze programů)

Kapitola 5: Popis lekcí

(Naše cesty na kole; Tak správně startujeme; Účastníkem silničního provozu; Na kole pro životní prostředí; Mobilita je potřebná; Literární prameny k problematice)

Kapitola 6: Historie jízdního kola

(Proč je vhodné se zabývat historií techniky – jízdního kola – ve výchově k mobilitě; Jak vytvořit u dětí smysl pro čas a historii; Poučení o historii jízdního kola; Periodizace historie jízdního kola jako typu mobility; Tři úrovně zobrazení typů jízdních kol; Didaktický rámec historie jízdního kola; Průběh lekce o historii kola; použití lekce ve vyučování; Rozdílné vzdělávací podmínky podle vstupních zkušeností dětí; Literární prameny k problematice)

Kapitola 7: Lexikon pro vzdělávací software

(Přístupové cesty; Návrh informačních stránek; Dynamické prvky; Navigace; Tiskový náhled; Technické základy; Info stránky; Databáze; Jazyk CSS; Jazyk JavaScript; Jazyk PHP)

Kapitola 8: Společenský a právní rámec podmínek pro podporu cyklistiky

(Historie a změna role jízdního kola; Aktivity na podporu cyklistiky; Zakotvení kola do politiky a plánování; Budování cyklistických stezek a povinnost jejich používání; Pobídky a postihy; Národní plán cyklistiky; Dálkové cyklotrasy; Výhledy; Literární prameny k problematice)

V rámci těchto her je použito vesměs automatické vyhodnocování správných odpovědí a sumarizace jejich výsledků. Tímto způsobem je možno efektivně procvičovat a závěrem i vyhodnotit množství znalostí, získaných teoretickým poučením i praktickým výcvikem.

Podle nosiče, na němž, nebo z něhož je možno výukové programy získat, stahovat nebo přehrát, se nabízejí programy, které je možno získat on-line z Internetu (webových stránek) zdarma,

nebo po jejich zakoupení, nebo které je možno získat zakoupením programu nahraného na VHS, CD nebo DVD.

Pro materiály, které jsou k dispozici na Internetu, platí, že jde o jednotlivé články, publikace, nebo programy – hry, kdežto u nosičů VHS, CD nebo DVD jde většinou o souhrnná vydání několika oborově příbuzných didaktických materiálů na jednom nosiči.

Příkladem prvního druhu s možností přímého stažení programu z Internetu bez poplatku může být již citovaný program Mauswiesel (Lasička) (www.mauswiesel.hessen.de) vzdělávacího serveru Hessen, který nabízí na portálu Kinderforum řadu dopravně-výchovných námětů pro děti, s obsáhlým doprovodem veselými kreslenými ilustracemi.

Jiným příkladem, tentokrát celého souboru materiálů z oblasti dopravní výchovy pro nejmenší, je videokazeta (VHS), kterou lze získat za úhradu ze vzdělávacího centra Hessen.

Program má název Tygr a medvídek a je na adrese medienzentren.hessen.de/antares/htdocs/recordp.phtml?idnr=HELP-4249870.

Didaktický materiál určený pro nejmladší žáky uvádí, jak se tygr a medvídek vypraví do světa pátrat po zmizelé tygří kamarádce. Při tom se dostanou do situací souvisejících z mnoha dobrodružstvími, které zažijí v dopravním ruchu. Program ústí v poučení o správném chování v dopravě. Příběh je zpracován podle knižní předlohy, ilustruje příklady správného jednání a velmi dobře motivuje zájem žáků o další poznatky z problematiky dopravního chování.

Při hledání programu se doporučuje tento postup:

Adresa:	medienzentren.hessen.de/antares/htdocs/recordp.phtml?idnr=HELP-4249870
Popis:	.../erziehung/verkehrserziehung/edu_1828.html
Druh materiálu:	videokazeta
Věcná oblast:	výchovné úlohy
Klíčová slova:	výchovné úlohy – dopravní výchova – uliční provoz – tygr
Mediální formát:	on-line pramen
Cílová skupina:	učitelé – lektori – žáci
Školní stupeň:	první – druhý
Právo použití:	volně použitelné
Jazyk:	německý

I když práce s videokazetami byla v době svého vrcholu při použití videopřehrávačů poměrně snadná a obslužně pohodlná, je již z dnes tento způsob mediálního záznamu překonán možnostmi techniky ICT zejména z hlediska operativního výběru jednotlivých částí programů a odbouráním zdoluhavého přetáčení magnetického záznamu. (Nemluvě o snadné poškoditelnosti nebo poměrně rychlém opotřebení pásky při častém používání.)

Ze všech běžných uživatelských důvodů je přínost ICT techniky a komfortu při jejím pedagogickém využívání nesporný a přechod na dnes již dominující záznam obrazu i zvuku na CD a DVD více než logický.

Příkladem programu pro dopravní výchovu s možností umístění na nosiči DVD, dostupného na linkách internetu, je „Výukové téma: Mobilita“. Toto DVD obsahuje rozsáhlý soubor šotů k tématu dopravní výchova/mobilita. Jsou v něm zahrnuty filmy, obrazy, grafika, textové učební informace, pracovní listy, testové bloky, předlohy problémových úkolů a kvizových úloh, včetně tipů na linky s příklady interpretace jednotlivých dopravních předpisů z dopravního zákona. Těžištěm obsahu je téma bezpečné jízdy na kole, jak po stránce přístupně prezentované legislativy, tak po stránce technické. V jednotlivých kapitolách najdeme: Provozně bezpečné kolo; Na kole v uličním provozu; Když se něco přihodí; Správně brzdit; Brzdná dráha; Praktická zkouška cyklisty; Krádež a kódování zabezpečení kola; Dovednosti v ovládání kola v praxi; Jízda na kole ve skupině (cyklistické putování); Správné oblečení na kolo. Další prostor DVD obsahuje filmy a statické ilustrace k problematice: Chodec v dopravním provozu; Bezpečí na „inlajnech“ a kolečkových bruslích v uličním provozu; Chování na zastávce hromadné dopravy; Chování v autobusu a vlaku; Doprav-

ní značky; Řízení dopravy policií; Co dělat při nehodě?. Dynamické záběry prezentují praktické dopravní situace a řeší problém „správně/špatně“. K dispozici jsou další reálné obrázky nebo grafika ke specifickým námětům, pracovní a testové listy.

Adresa: medienzentren.hessen.de/antares/htdocs/recordp.phtml?idnr=HELP-4640539)

Popis: .../erziehung/verkehrserziehung/edu_1827.html

Druh materiálu: DVD

Věcná oblast: výchovné úlohy

Klíčová slova: výchovné úlohy – dopravní výchova – uliční provoz – tigr

Mediaální formát: online-pramen

Cílová skupina: učitelé – lektori – žáci

Školní stupeň: první – druhý

Právo použití: volně použitelné

Jazyk: německý

Obsah tohoto DVD respektuje rámcové směrnice spolkových zemí SRN pro dopravní výchovu dětí školního věku.

• Akce, terénní výcvik

Všeobecně uznávanou, praktickou a efektivní součástí dopravní výchovy je dopravní výcvik formou „akcí“ dopravní výchovy. Jejich pořádání je vyhledáváno ústředními úřady, správními organizacemi a zájmovými organizacemi se zaměřením na prohlubování vybraných aspektů dopravní výchovy a zveřejňováno na linkách internetu.

Příkladem tohoto druhu využití linků, zastoupeného 1,8 % na šetřeném vzorku, může být informace rakouského Spolkového ministerstva pro vyučování, umění a kulturu (www.bmukk.gv.at), která obsahuje informace o již uspořádaných nebo připravovaných akcích:

Akce „Zabezpeč se – máš co ztratit!“

K podpoře této dopravně-výchovné akce je vydána samolepka „Zabezpeč se“.

Nosným tématem je používání bezpečnostních pásů a dalších prvků zádržných systémů. Žáci, kteří vědí, jak mohou použité zádržné systémy v případě nehody zabránit větším úrazům cestujících ve vozidlech, mohou odpovědně jednat a přenést toto téma ze školy i do rodiny. Akce má především motivační význam a má přispět k používání bezpečnostních pásů u žáků, rodičů i ostatních řidičů automobilů. „Zabezpeč se“ je prováděna společně se Spolkovým ministerstvem vnitra a je podporována Všeobecnou pojišťovnou proti nehodám (AUVA).

Projektová akce dopravní výchovy na základních školách: příspěvek na financování

Pro podporu výuky orientované na dopravní výchovu na základních školách byly uvolněny pro školní rok 2007/2008 prostředky ze státního rozpočtu.

Třídy, které chtějí realizovat projekt na téma Dopravní výchova, a které mají zájem o využití tohoto způsobu finanční podpory, mohou zaslat prostřednictvím školy svoji žádost na adresu, uvedenou na příslušném linku.

Návrhy škol na projekt přezkoumává pověřená skupina expertů za předsednictví spolkového ministerstva pro vyučování, umění a kulturu. Finanční příspěvek může dosáhnout maximálně 1 000,00 €.

Akce „Zviditelní se“

Ve školním roce 2007/2008 proběhla ke 12. květnu akce „Zviditelní se“, iniciovaná Spolkovým ministerstvem pro vzdělání, vědu a kulturu, určená pro žáky 1. až 4. ročníku. Posláním akce byla inspirace k nošení oděvů s odrazovými materiály, aby za snížené viditelnosti byly děti v dopravě lépe vidět.

Akce „Zebra“

V partnerství se Spolkovým ministerstvem vnitra, Kuratoriem pro dopravní bezpečnost a Všeobecnou pojišťovnou proti nehodám, iniciuje Ministerstvo pro vyučování, umění a kulturu akci „Zebra“, určenou pro žáky 3. až 9. ročníku. V rámci této akce pozorují žáci pod dozorem pedagoga a za spolupráce policie chování automobilistů na přechodech pro chodce. Řidiči, kteří se zachovávají v oblasti přechodu podle předpisů a ohleduplně, dostanou od dětí nálepku „Pro mne zastavil. Děkuji!“ Ostatní, kteří nezastavili, obdrží leták, obsahující zákonná ustanovení pro ochranu chodců v místech cesty do školy a výtah nejdůležitějších ustanovení dopravního zákona, které se vztahují k ochraně dětí. Mimo to mají žáci příležitost ty řidiče, kteří se proti těmto předpisům provinili, a svým chováním chodce ohrozili, za to napomenout.

Akce sleduje výchovu řidičů, kteří mají být na místě přestupku konfrontováni se svými potenciálními oběťmi a na své chybné chování upozorněni. Žákům má akce „Zebra“ názorně ukázat, jak se mnozí řidiči nechovají podle zákonných ustanovení a pravidel, s čím musí chodci vždy počítat.

Akce „Cyklistická přilba“

Každoročně utrpí v Rakousku přes 20 000 dětí nehodu na jízdním kole. Z těžkých zranění končí kolem 40 % z nich právě s život ohrožujícími zraněními hlavy. Akce „Cyklistická přilba“, prováděná Spolkovým ministerstvem pro vyučování, umění a kulturu v kooperaci s Rakouským červeným křížem, má popularizovat používání cyklistické přilby. Akce nenabízí jen informace o ochranném působení přilby – žáci mají také možnost za zvláště zvýhodněnou cenu vyzkoušenou přilbu získat. V některých spolkových zemích je tato akce podporována i Rakouským dopravně-bezpečnostním fondem.

Akce „Velcí pomáhají malým“

Žáci 7. a 8. ročníku doprovázejí prvňáčky po dobu nejméně dvou měsíců cestou do školy.

To samozřejmě vyžaduje, aby byli průvodci mladších žáků pečlivě vybráni a odpovídajícím způsobem ve škole za spolupráce policie a pedagogů poučeni. Akce má velký obecný výchovný význam: Žáci, určení k doprovodu dětí do školy, se učí odpovědnému chování a uvědomělé disciplině pro svoji budoucí účast v dopravním provozu.

Všechny akce dopravní výchovy, zveřejňované na internetových linkách a vyhlašované se zaměřením na prohlubování vybraných aspektů dopravní výchovy, nezávisle na dopravní výchově, prováděné v rámci školního vyučování, jsou všeobecně uznávanou a účinnou součástí dopravní výuky. Umožňují nejen plošné zvyšování znalostí o nových ochranných dopravních pomůckách (používání cyklistických přileb, bezpečnostních pásů, reflexních plošek na oděvech apod.), ale i standardní soustavné zlepšování znalostí pravidel partnerského chování pro chodce, cyklisty a ostatní účastníky provozu, zejména při nástupu nových žáků do prvních tříd.

Ad b) Cílové určení informačního výstupu

Jako adresáti, kterým je dopravně-výchovná informace na linkách určena, byly při rešerši odhaleny a popsány tyto subjekty:

- rodiče
- děti
- škola
- policie
- účastníci provozu
- výrobci vozidel
- pojišťovny
- městská správa
- zájmové složky

• Rodiče

Rodina je oblastí z hlediska dopravní výchovy velice významnou. Klima a chování rodičů v dopravě ovlivňuje svým příkladem dítě zásadním způsobem a stává se základem pro vytváření jeho vlastního modelu jednání. Proto je informace určená pro rodiče klíčovou ve smyslu nejbližšího a nejučinnějšího prvku výchovného systému.

Určení informací pro rodiče se vyskytovalo v 77,3 % studovaných linků, tedy v absolutní většině. V 9 % z toho byla z hlediska vytyčeného problému hlavní a jedinou obsahovou náplní, ve 22,7 % se na informaci podílela významným objemem, ve 45,5 % se této oblasti okrajově dotkla.

Rodiče si mnohdy ani neuvědomují, jak výrazně se na dopravní výchově svých dětí podílejí. K dispozici mají poučení, trénink, ale hlavně osobní příklad, které buď tvoří harmonickou jednotu, nebo jsou v kontradikci. Primární vliv rodiny se odvíjí nejčastěji při doprovodu prvňáčků do školy, při pěších poznávacích procházkách či výletech, při prvních cyklistických výpravách a výletech, při poučení předcházejícím dojíždění žáků do školy školním autobusem nebo jiným prostředkem MHD, ale zvláště při společných cestách rodinným automobilem.

Příkladem linků s materiálem určeným pro rodiče mohou být informace německého autoklubu ADAC (na adrese www.adac.de), zaměřené na snižování dětské nehodovosti prohlubováním dopravní výchovy dětí v rodině.

Uvedme některé typické příklady těchto námětů:

Program „Dítě a doprava“

Už mnoho let podporuje program „Dítě a doprava“ (na linkách německé Dopravně- bezpečnostní rady a jejích členů, mezi nimiž je na prvním místě ADAC) snahu rodičů při jejich snahách o kvalifikovanou a kompetentní dopravní výchovu. Program a obsahy jednotlivých témat či etap jsou zaměřeny na předškolní věk dětí. Pro optimálně zacílenou přípravu dětí na bezpečnou cestu do školy/mateřské školy jsou k dispozici nabídky speciálních námětů.

Těžištěm témat jsou reakce a odpovědi na otázky, které děti rodičům nejčastěji kladou.

Každý, kdo s dětmi z důvodu praktického poučení o správném dopravním chování do dopravního ruchu vstoupí, se musí připravit na to, co ho tady s dětmi obvykle čeká. Jednotlivé situace lze vystihnout asi takto:

- Co berou děti vážně.
- Jak se chovají.
- Jak se učí nejefektivněji.
- Příčinou nehod je často nedostatek zkušeností z pohybu v kontaktu s dopravou.
- Nebezpečí úrazů v domácím prostředí.
- Bez omezování to nejde.
- S dětmi jako chodci.
- Využití dětských vozidel k poučení při hraní.
- Kdy začít s jízdou na kole.
- Důležitá zákonná ustanovení.
- Správná zabezpečení cestujících v automobilu.
- Dítě samo v dopravním provozu.

Expertí pomáhají radou i činem.

Zvláštní místo mezi formami dopravní výchovy prezentovanými na specifických internetových linkách zaujímají příspěvky na témata, kdy odbornými radami nebo přímo praktickou pomocí poskytují podporu v pedagogickém terénu tzv. expertí. Frekventovanou kategorií těchto expertů jsou vyškolení moderátoři ADAC, kteří vedou, případně moderují tzv. „představení“. Pedagogické vzdělání těchto pracovníků umožňuje udržovat optimální pedagogicko-psychologickou hygienu lekcí bez zdlouhavého teoretizování a nudných pracovních postupů, ale naopak s využitím aktuálních programů, medií a pomůcek. Ústřední témata informačního představení jsou vždy společně

s účastníky předem projednána a dohodnuta tak, aby se mohla promítnou již do přípravy. V těžišti zájmu moderátorů je výměna zkušeností a názorů.

Linky určené pro nepedagogické subjekty

budou charakterizovány v další etapě analytického šetření internetových pramenů. Jejich shrnutí je prezentováno v navazujícím příspěvku „Prevence účasti dětí na dopravních nehodách v zrcadle rozsahu a forem dopravní výchovy dětí a mládeže ve vybraných zemích EU“, část čtvrtá.

Závěr:

Internetové linky jsou v posledním desetiletí významným informačním zdrojem i pro problematiku dopravní výchovy dětí a mládeže. V následující etapě řešení výzkumného záměru Škola a zdraví pro 21. století bude věnována pozornost dalším vytipovaným kategoriím.